

ETHICS AND POLITICAL ACTION – PERSPECTIVES AND APPROACHES

Dana Gagniuc

PhD. Student, Tehnical University of Cluj-Napoca, Northern University Center of Baia Mare

Abstract: The approach to political action from an ethical perspective supposes, besides defining and classifying the terms, the analysis of the action of the person politically involved, of political groups' behaviour, and also of the processes that refer to the elaboration of political strategies or to the implementation of the political parties programs etc. Political action also refers to the legislative activity, the elaboration of public policies and it implicitly includes their entire ethical jurisdiction, which is linked to the values that are the foundation of political man's action. Political action is related to the aim as well, the perspective of duty and the understanding of this perspective by political man. Political action is based or should be based on values, at least theoretically, on an ethical and moral dimension and on knowledge, education, good faith, experience etc. But between theoretical regulation and the implementation of theory at political level, there are significant differences, caused by a number of factors: the people from politics insufficiently prepared theoretically and practically for political activity, the lack of respect for valuable criteria to get into political hierarchies, the lack of honesty, of willingness, manipulation (which often damages political action), the influence of interest groups, corruption etc.

This study presents the theoretical perspective on the ethics of political action at two levels: philosophical and political.

Keywords: ethics, politics, morality, corruption, parties

Perspectiva filosofică

Analizînd acțiunea umană din perspectivă etică, Nicolai Hartmann lansează o serie de întrebări, referitoare în special la importanța cunoașterii consecințelor acțiunilor noastre, la libertatea de acțiune, și în special la proporția responsabilității. El consideră că faptul, o dată consumat, va aparține realității cu toate consecințele sale, și nu va mai putea fi făcut sau considerat ca neconsumat. Hartmann accentuează importanța dimensionării efectelor acțiunii noastre, despre cunoașterea lor în profunzime.

În *Fundamentele moralei* Schopenhauer abordează ideea de acțiune bună din punct de vedere moral, propunîndu-și să demonstreze adevăratul motiv care constituie fondul acesteia. Potrivit concepției sale, este necesară existența unui motiv suficient de puternic pentru ca o acțiune să poată avea loc, întrucît voința este pusă în mișcare de bine sau de rău, luate în sensul cel mai larg al cuvîntului. Referindu-se la motivele care stau la baza acțiunii, el consideră că acesta trebuie să aibă în mod necesar un raport cu binele sau cu răul. Orice acțiune umană „se raportează ca la un scop ultim la o ființă susceptibilă de a simți binele și răul.”¹ Este considerată egoistă orice acțiune care are ca ultim scop binele sau răul agentului, iar egoismul și valoarea morală sunt termeni care se exclud reciproc raportat la acțiunea umană. Kant aduce în discuție acțiunea făcută din datorie, la necesitatea legii, considerînd că legea este „astfel dedusă dintr-o nevoie a rațiunii de a explica posibilitatea actului moral. Legea este o condiție a acestei necesități.”²

¹Arthur Schopenhauer, *Fundamentele moralei*, Editura Antet, București, 1994, pag. 100

²Niculae Bellu, *Etica lui Kant*, Editura Științifică, București, 1974, pag. 142

Hobbes aduce în discuție termenul de interes, considerînd că indivizii sunt motivați de propriul lor interes, atunci cînd vine vorba de acțiune. Max Weber explică în 1947³ acțiunea socială în termenii acțiunii individuale, pornind de la semnificațiile subiective pe care indivizii le asociază acțiunii lor, clasificîndu-le în patru categorii: acțiunea rațională în relație cu un scop sau interes economic sau nu; acțiunea rațională în relație cu o valoare (etică, estetică, religioasă etc.); acțiunea afectivă sau emoțională; acțiunea tradițională. Max Weber se chestionează asupra rolului pe care etica politică îl poate avea în economia morală a conduitei de viață, pornind de la existența unui profund contrast între acțiunea după preceptul eticii convingerilor în sens religios: „creștinul face binele și lasă succesul în seama lui Dumnezeu” - și acțiunea după preceptul eticii responsabilității, avînd deci, răspunderea urmărilor (previzibile) a faptelor tale.”⁴

Perspectiva politică

În general, acțiunea politică are caracter persuasiv, urmărind să influențeze sau să convingă pe ceilalți să împărtășească valorile. „Politica este în primul rînd arta de a descoperi simbolurile care definesc societatea, apoi știința de a activa în interesul lor... Nu este arta de a conduce raționaliști, ci oameni.”⁵

În „*Sociologia politică*”, Dominique Colas, afirmă că politica, deși a fost privită în trecut ca un joc, rămîne totuși un mijloc simbolic și reprezintă știința formală a autorității, avînd în vedere tot timpul o colectivitate și „fiind înrădăcinată în legitimitate, care reprezintă o obligație nu o coerciție.”⁶ În opinia sa, politica nu trebuie să se refere neapărat la guvernare, decît atunci cînd obiectul ei poate fi considerat ca fiind de aceeași valoare cu obiectul economiei.

Conceptul de acțiune politică este unul cuprinzător, îl el regăsindu-se activități pe care le derulează indivizii, diverse grupuri sau entități, organisme și instituții ale statului etc. Acțiunea politică este o activitate, conștientă și responsabilă, derulată de un individ, un grup sau o instituție politică, în scopul atingerii unui țel politic. În cadrul manifestării acțiunii politice se poate vorbi de existența a trei paliere: comportament politic, atitudine politică și participare politică. Toate aceste trei paliere sunt determinate și influențate de cultura politică.⁷

„Prin acțiune politică se înțelege, pe de o parte, un comportament sesizabil, manifest, al unui grup într-un sistem politic, iar pe de altă parte, un proces urmărind elaborarea și aplicarea unor strategii privind rezolvarea problemelor publice, dezvoltarea societății în ansamblu sau în unele sectoare (domenii). Unele orientări teoretice consideră că o acțiune politică poate avea caracter spontan, nepremeditat, întîmplător, dar poate fi rezultanta unui proces decizional conștient.”⁸

Motivația în acțiunea politică ține de mobilul și scopul care determină actorii politici - respectiv indivizii, grupurile sau partidele să întreprindă anumite activități, adică să joace un rol politic. Întotdeauna, țelul ultim al acțiunii îl reprezintă satisfacerea dorințelor celui care acționează. „Deoarece nimeni nu este în măsură să-și substituie propriile judecăți de valoare acelora ale individului care acționează, este zadarnic să formulăm judecăți privitoare la aspirațiile și volițiunile altora. Nici un om nu este în măsură să declare ce l-ar face pe un altul mai fericit și mai puțin nefericit. Criticul fie ne comunică la ce crede el că ar aspira dacă s-ar afla în locul semenului său, nesocotind voios, cu aroganță dictatorială, voința și aspirațiile

³*The Theory of Social and Economic Organisation*, invocat în *Piața politică – paradigme și realități*, de Simona Bușoi, Editura ASE, 2012, pag. 19-20

⁴Max Weber, *Politica o vocație și o profesie*, Editura Anima, 1992, pag. 47

⁵David Kertzer, *Ritual, politică și putere*, Editura Univers, București, 2002, pag. 18

⁶Dominique Colas, *Sociologia politică*, Editura Univers, București, 2004

⁷<http://www.scritub.com/stiinta/stiinte-politice/Conceptul-si-formele-actiunii-93627.php>

⁸<http://biblioteca-digitala-online.blogspot.ro/2013/01/motivatia-actiunea-politica-si-actorii.html>

semenului său, ne comunică ce condiții suportate de acest al doilea om l-ar satisface cel mai mult pe el, criticul.”⁹

Publicul va percepe și va recepta acțiunea politică în funcție de o serie de factori care condiționează înțelegerea mesajelor politice. Relevant și totodată hotărîtor în acest sens este nivelul studiilor și al pregătirii purtătorului de mesaj politic.

Pierre Henry Chombart de Lauwe vede viața politică drept loc al „transformărilor practicilor în praxis, adică în acțiunea de transformare a mediului înconjurător și a societății.”¹⁰ Astfel, practica politică presupune elaborarea unor decizii la nivel de grup, de comunitate, de societate sau la nivel internațional. Decizia colectivă este „rezultanta unor confruntări între diverse tendințe, între clase, partide, mișcări care intră în conflict pentru a orienta opțiunile în sensul pe care-l cred cel mai bun.”¹¹

Piața politică. Decizia politică. Partide politice

Tot ce ține de jocul partidelor, de acțiunile concrete, de elaborarea de proiecte politice, de punerea în aplicare a strategiilor politice, a promisiunilor electorale, sunt elemente cu care publicul intră în contact în mod episodic. Însă, „viața politică începe în amonte, în multiplele grupuri de diferite dimensiuni în care sunt luate în mod obișnuit deciziile. (...) Raporturile dintre sindicate și direcții într-o întreprindere sunt aspecte ale practicii politice.”¹² Orice program politic sau revendicare sindicală care ar ignora tensiunea dintre clasa conducătoare și clasa condusă, dintre interese care trebuie apărate și trebuințe care se impun a fi valorizate, ar porni, potrivit aprecierii lui Chombard de Lauwe, pe căi greșite.

Teoria kantiană are aplicabilitate în spațiul organizațiilor publice, deoarece, în toate formulările sale, imperativul categoric vine cu reguli limpezi pentru luarea deciziilor morale. Aceste reguli nu depind nici de împrejurări, nici de consecințe și nu permit excepții. „Unele acțiuni sunt întotdeauna imorale, indiferent de consecințe și de autori. A minți, este un exemplu concludent în acest sens. Indiferent de cât ar putea fi de benefice consecințele prezentării false ale unui eveniment, o astfel de prezentare intenționată atrage după sine clasificarea de act imoral.”¹³

În studiul său *Piața politică – paradigme și realități*, Simona Bușoi aduce în discuție termenii de „piață politică”, „axioma interesului”, „actori politici”, „grupuri de interese” ca elemente implicate în acțiunea politică. Toate acestea se interconstruiesc, iar analiza lor din perspectivă etică este una complexă. Evocînd studiile autorilor americani James Buchanan și Gordon Tullock, autoarea relevă similitudinile dintre piața economică și piața politică, dintre homo oeconomicus și homo politicus, din perspectiva acțiunii politice, a atitudinii și responsabilității și, implicit, a rezultatelor.

Acțiunile politice, sunt, precum cele din domeniul economic, realizate de indivizii implicați sau nu politic, dar avînd un scop politic, precum cîștigarea alegerilor, accesarea la guvernare, atingerea unui scop personal, care se poate adesea traduce în avantaje pecuniare. Ca pe piața economică și pe piața politică, acestea pot fi acte de schimb, de cooperare, de asociere, de legiferare, de aplicare a unor măsuri din programele politice și de guvernare. „În abordarea economică a opțiunilor publice individul este motivat de aceleași valori hedoniste ca pe piață.”¹⁴

⁹Ludwig von Mises, *Acțiunea umană, un tratat de teorie economică*, traducere din engleză de Dan Cristian Comănescu, Institutul Ludwig von Mises – România www.misesromania.org, varianta originală în limba engleză Human Action, 1949

¹⁰Paul-Henry Chombard de Lauwe, *Cultura și politica*, Editura Politică, București, 1982, pag. 142

¹¹Ibid., pag. 142-143

¹²Paul-Henry Chombard de Lauwe, *Cultura și politica*, Editura Politică, București, 1982, pag. 143

¹³Oana Matei, *Etica principiu – Abordarea deontologică în administrația publică*, Catedra de Științe Politice și Administrative, Facultatea de Științe Umaniste, Politice și Administrative, Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” Arad, pag. 10

¹⁴Simona Bușoi, *Piața Politică – paradigme și realități*, Editura ASE, București, 2012, pag. 80

În cadrul pieței politice, oferta vine din partea oamenilor politici. Aceștia doresc promovarea propriului produs, care este format din programe electorale și politice, idei, măsuri etc. Toate acestea sunt pregătite și lansate în scopul maximizării profitului politic, care se traduce prin numărul de voturi care-i vor asigura, câștigarea unui loc într-una din structurile democratice ale statului. „Cererea pe piața politică este susținută de cetățenii electori ai unei colectivități umane, mai mici sau mai mari, de agenții economici, care trăiesc și muncesc într-un stat democratic și se manifestă sub forma cantității de bunuri materiale sau servicii publice de care au nevoie, atât indivizi, colectivități umane, urbane sau rurale, instituții publice sau private, organisme ale societății civile, cât și în calitate de oameni de afaceri etc.”¹⁵

În general, urmărirea profitului și maximizarea utilității și-au găsit puțini prieteni printre gânditorii morali și politici. „În sfera politică, urmărirea interesului personal de către individul participant a fost, aproape universal, condamnată ca rău.”¹⁶

În concordanță cu teoria alegerilor, acțiunea umană este rațională, considerându-se că individul implicat în procesul de decizie ierarhizează inițial alternativele înainte de a alege acțiunea pentru care optează. Această raționalitate a individului se regăsește și în cadrul pieței economice și a celei politice.

Principalii actanți ai scenei politice sunt partidele politice, pe care Anthony Downs le definește din două perspective: ca o echipă sau ca o coaliție. În sens larg, ele reprezintă „coaliții de indivizi care urmăresc să controleze aparatul guvernamental prin mijloace legale adică prin alegeri ce se desfășoară în momentul stabilit sau prin mijloace legale de influență.”¹⁷

Din această definiție rezultă că partidul include pe cei care votează pentru el, se implică activ, dar și financiar în campanii, cu toate că nu doresc neapărat să fie membrii ai guvernului.¹⁸ În sens restrâns, partidele politice sunt definite ca fiind acele echipe de oameni care urmăresc obținerea controlului guvernamental ca urmare a câștigării alegerilor. Motivația acțiunilor partidelor este legată de axioma interesului propriu. Partidele au ca scop câștigarea alegerilor, a puterii și, implicit, a guvernării. Downs consideră că „partidele creează politici pentru a câștiga alegerile mai degrabă decât câștigă alegerile pentru a crea politici.”¹⁹

Decizia colectivă și individuală. Rolul manipulării. Minciuna

Nici o etică din lume nu poate pierde din vedere faptul că atingerea unor țeluri ”bune” este condiționată adeseori de folosirea unor mijloace îndoielnice sau cel puțin periculoase din punct de vedere moral, precum și de posibilitatea sau chiar probabilitatea unor efecte secundare negative. Și nici o etică din lume nu poate spune când și în ce măsură scopul corect din punct de vedere moral „scuză” mijloacele periculoase sau efectele secundare. În politică, principalul mijloc este constrângerea.

În ceea ce privește problema mijloacelor ce sunt scuzate datorită scopului, orice etică a convingerilor pare să eșueze. Într-adevăr, nu-i rămîne, logic vorbind, decât o singură posibilitate: să repudieze toate acțiunile care recurg la mijloace periculoase din punct de vedere moral. În lumea faptelor însă, constatăm mereu că eticianul convingerilor își schimbă brusc atitudinea.

Cînd vine vorba de decizii colective, acestea trebuie luate după anumite reguli, rezultatul lor neoferind neapărat indicii în privința comportamentului fiecărui individ. Astfel, există un mare grad de incertitudine, deoarece alegătorului îi va fi greu să decupeze atitudinea, comportamentul, calitățile individului, disociat de grup. Va fi dificil să i se

¹⁵C. Popescu, *Teorie economică generală*, vol. 2, Macroeconomie, București, Editura ASE, 2006, pag. 59

¹⁶James M. Buchanan, Gordon Tullock, *Calculul consensului. Bazele logice ale democrației constituționale*, Versiunea în limba română, dr. Paul Fudulu, București, Editura Expert, 1995

¹⁷Simona Bușoi, *Piața Politică – paradigme și realități*, Editura ASE, București, 2012, pag. 62-63

¹⁸Ibid. pag. 62-63

¹⁹Ibid., pag. 63

aprecieze contribuția și meritele. Pe acest segment, opțiunea politică se diferențiază de cea economică, unde lucrurile, mărfurile, deciziile sunt cuantificabile, iar rolul manipulării este mult diminuat și mai ușor de identificat.

Fără a generaliza, o mare parte dintre politicieni rămân cantonați în promisiunile și în atitudinea din campania electorală, fiind adepți ai continuării folosirii unor tehnici de manipulare pe care le-au utilizat și pe parcursul campaniei. Se recurge la populism și mită electorală, se agreează și se cultivă ideea informării parțiale sau a dezinformării publicului. Adesea, neputându-se verifica, neexistând garanții de calitate pe care omul politic să le ofere consumatorului politic, acesta din urmă va vota în necunoștință de cauză, constatându-se ulterior că și-a risipit resursele, fără a obține rezultatul dorit. „Campania electorală este cea mai complexă îmbinare între toate tehnicile de promovare din întreg spațiul comunicațional contemporan. Este perioada stabilită oficial înaintea unui scrutin, în care actorii politici își desfășoară întreaga strategie de marketing politic electoral.”²⁰

Kant arată că „pentru a determina o convingere ne trebuiesc mecanisme de ordinul raționalității care să depășească zona subiectivității și să se instaleze în sfera obiectivității”²¹ Cu toate acestea, alegerile cetățenilor sunt în general subiective, emoționale, dominate de impulsuri iraționale. Oamenii politici știu că alegătorii vor culege informații din atitudinea și din comportamentul lor de campanie, și și-l vor adapta și modifica tocmai pe parcursul acesteia. Manipularea funcționează cel mai bine în campaniile electorale, oamenii politici fiind adepții adesea ai transmiterii unor informații denaturate, decupate din context, în așa fel încât să fie favorizați și puși într-o lumină favorabilă. Multe dintre promisiunile făcute în campanii sunt fără acoperire. Ei recurg la sondaje de opinie în perioadele de precampanie, prilej cu care află care sunt expectațiile și dorințele electoratului. Astfel își construiesc oferta electorală. „De obicei, oferta electorală a unui partid/candidat constituie ceea ce în marketing dar și în teoria opțiunilor publice se numește „bundle”, prin bundling, oferindu-i-se electoratului un pachet de politici care îi sunt destinate.”²²

Cetățeanul aplică grila propriilor interese în ceea ce privește motivația alegerii, punând în balanță faptele prezente sau trecute ale politicianului, dar și promisiunile acestuia referitoare la programe și politici publice. Respectarea promisiunilor din campanie, care constituie angajamente ferme în fața cetățenilor, ar trebui să aibă un profund resort etic și o fundamentare valorică. Însă, nu de puține ori, promisiunile rămân doar la nivel declarativ, politicienii o dată aleși, fiind preocupați de interesul personal în detrimentul interesului public.

Abordând tema alegerilor, a practicilor electorale și a tehnicilor de manipulare pe care mulți dintre candidați le utilizează, disprețul pe care aceștia îl au pentru alegători, Chombard de Lauwe consideră că toate acestea fac ca viața politică să se prezinte adesea ca o parodie a democrației. Sociologul francez se întreabă dacă manipularea vizează doar trebuințele și modelele de comportament, sisteme și reprezentări valorice, sau se extinde și asupra aspirațiilor, care – conform definiției și menirii lor – nu ar trebui să poată fi manipulate, ci – eventual – orientate. În grupurile studiate de De Lauwe, a fost relevată manipularea aspirațiilor pe plan politic în mai multe țări.

Corupția. Grupuri de interes

Abordarea laturii etice a acțiunii politice necesită și o privire din perspectivă opusă, respectiv din perspectiva acțiunilor politice care se abat de la normele etice și a căror aspect moral este discutabil. Dacă în economie corupția este considerată ca fiind o forță care încetinește dezvoltarea și „pune nisip” în mecanismul economic, la fel este rolul și influența acesteia și în sistemul politic.

²⁰Bogdan Teodorescu, *Marketing politic și electoral*, SNSPA, București, 2001, pag. 22

²¹Constantin Sălăvăstru, *Discursul puterii*, Editura Tritonic, București, 1999, pag. 16

²²Simona Bușoi, *Piața Politică – paradigme și realități*, Editura ASE, București, 2012, pag. 188

Corupția înseamnă abatere de la moralitate, de la cinste, de la datorie.²³ Corupția pe plan politic presupune acțiunea unui înalt funcționar, de la nivel guvernamental, parlamentar, ales sau numit, de a recurge la mituire, delapidare, nepotism etc., folosindu-se de poziția sa publică, în scopul de a-și crea avantaje nelegitime, lui sau unui grup de indivizi.²⁴

Spre exemplu, dintr-o altă perspectivă, Transparency Internațional prezintă corupția ca fiind „atât o cauză a sărăciei, cât și o barieră în învingerea acesteia. Este unul dintre cele mai serioase obstacole în reducerea sărăciei.”²⁵

Corupția nu este întotdeauna legată de factorii economici, ci uneori de interese pur politice, de sume de bani pentru cumpărarea voturilor, de acțiuni săvârșite în favoarea unor grupuri de interese transpartinice etc. Urmările mării corupții sunt dramatice pentru populație și pentru valorile democratice, provocând sporirea neîncrederii în clasa politică și, implicit, absenteism masiv la urnele de vot, fapt care generează o reprezentativitate irelevantă a aleșilor și o legitimitate scăzută a acestora. „Pe de altă parte, corupția la nivel înalt poate submina democrația însăși prin cumpărarea de voturi. Într-o țară cu o democrație tânără, cum este România, ea poate determina o întoarcere în timp a preferințelor unui segment al populației, crescând numărul „nostalgicilor” după vechiul regim.”²⁶ În egală măsură sunt afectate calitatea guvernării, calitatea vieții, reformele economice și, implicit buna funcționare a economiei de piață.

Vorbim de grup de interese atunci când un grup de presiune urmărește obținerea unor facilități cu concursul factorului politic. Aceste facilități pot să țină de scutiri sau reduceri de taxe, de legiferări în interesul grupului, în detrimentul altor cetățeni etc. Prin aceste acțiuni se generează un fenomen de „capturare a statului” pentru interese private, fiind afectate de multe ori mecanismele de funcționare ale pieței prin politici intervenționiste.²⁷

Interesele sunt exprimate prin avantajele pe care grupuri de indivizi sau indivizii le pot obține dintr-o situație, acțiune, alianță sau afacere. Interesele pot fi de apărare sau de atac. Toate acestea sunt marcate de utilitate.

„Interesele se află deci la originea conflictelor dintre indivizi și dintre grupuri. În societate, clasele sociale au interese opuse. Într-o afacere, vânzătorul și cumpărătorul se află în opoziție când trebuie să fixeze un preț. Interesul poate fi în întregime materializat atunci când este vorba de profitul capitalului care corespunde unei sume de bani.”²⁸

În societățile democratice, prezența grupurilor de interese este inevitabilă, formarea lor fiind determinată de factori precum; dezvoltarea socio-economică, stabilitatea națiunii sau caracteristicile sistemului politic.

În „*Discursul puterii*”, prof. Constantin Sălăvăstru aduce în discuție sacrificarea adevărului în favoarea intereselor de grup, considerând că, în politică, adevărul poate fi uneori în contradicție cu interesele unui grup de putere. Apare, în mod firesc întrebarea: „Cine este sacrificat în acest caz? De cele mai multe ori (dar nu întotdeauna) adevărul. Interesele sunt atât de puternice în domeniul politic încât pot „comanda” conținutul discursului politic.”²⁹

Corupția este cea mai gravă piedică în calea concurenței libere pe piața economică națională, cu risc și repercusiuni grave asupra atragerii investitorilor străini.

Dimensiunea etică a interferenței și a influenței grupurilor de presiune de pe piața economică cu cele de pe piața politică reprezintă un subiect discutabil. Limita pînă la care

²³<https://dexonline.ro/definitie/corup%C8%9Bie>

²⁴<http://legeaz.net/noul-cod-penal/art-289>

²⁵www.transparency.org

²⁶Simona Bușoi, *Piața Politică – paradigme și realități*, Editura ASE, București, 2012, pag. 111

²⁷Ibid., pag 103

²⁸Paul-Henry Chombard de Lauwe, *Cultură și politică*, Editura Politică, București, 1992, pag. 167

²⁹Constantin Sălăvăstru, *Discursul puterii*, Editura Tritonic, București, 1999, pag. 69

poate economicul să influențeze politicul, limita dintre etic, moral, legal, ilegal în procesul legiferării, reprezintă o demarcație extrem de fragilă.

La fel ca pe piața bunurilor, pe piața politică vorbim de relații de comunicare și schimb între indivizi, relații generate de urmărirea satisfacerii propriului interes. Pe piața politică, interesul îl reprezintă obținerea funcției publice. De cealaltă parte, activitățile de natură politică ale firmelor vizează finanțările campaniilor electorale, acțiuni de lobby, participări la construirea electoratului unui partid sau schimburi de informații cu factorii politici. La interferența intereselor celor două categorii de piețe, există riscul presiunilor grupurilor de interese asupra politicului, toate acestea putând degenera în acțiuni de mare corupție. „De obicei, un membru al parlamentului care deservește interesele unui grup de interese (un antreprenor politic) poate intra într-un astfel de joc împreună cu alți antreprenori politici, rezultatul fiind redistribuirea de resurse dinspre plătitorii de taxe către grupuri mici, cu interese speciale.”³⁰

BIBLIOGRAPHY

1. Aristotel, *Etica nicomahică*, Editura Antet, Filipeștii de Tîrg
2. Buchanan James M., Tullok, Gordon, *Calculul consensului. Bazele logice ale democrației constituționale*, Versiunea în limba română, dr. Paul Fudulu, București, Editura Expert, 1995
3. Bușoi, Simona, *Piața politică, paradigme și realități*, Editura ASE, București, 2012
4. Chombat de Lauwe, Paul-Herny, *Cultură și politică*, Editura Politică, București, 1982;
5. Colas, Dominique, *Sociologie politică*, Editura Univers, București, 2004;
6. Hartmann. Nicolai, *Vechea și noua ontologie*, Editura Paidea, București 1997
7. Kant, Immanuel, *Critica rațiunii pure*, Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2014
8. Kertzer, David I., *Ritual, politică și putere*, Editura Univers, București, 2002
9. Matei, Oana, *Etica principiu – Abordarea deontologică în administrația publică*, Catedra de Științe Politice și Administrative, Facultatea de Științe Umaniste, Politice și Administrative, Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” Arad
10. Popescu, C., *Teorie economică generală, vol. 2, Macroeconomie*, București, Editura ASE, 2006,
11. Seguela, Jaques, *Viitorul viitorului*, Editura Aldo Press, București, 1998
12. Schopenhauer, Artur, *Fundamentele moralei*, Editura Antet, București, 1994
13. Sălăvăstru, Constantin, *Discursul puterii*, Editura Tritonic, București, 2009;
14. Tran, Vasile, *Patologii și terapii comunicaționale*,
15. Tran, Vasile, *Tratat despre minciună*, Editura comunicare.ro, București,
16. Vidam, Teodor, *Repere esențiale ale gândirii etice europene*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2012;
17. Vidam, Teodor, *Revirimentul eticii în gândirea filosofică românească*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2016;
18. Von Mises, Ludwig *Acțiunea umană, un tratat de teorie economică*, traducere din engleză de Dan Cristian Comănescu, Institutul Ludwig von Mises – România www.misesromania.org, varianta originală în limba engleză Human Action, 1949
19. Weber, Max, *Politica o profesie și o vocație*, Editura Anima, București, 1992;
20. <https://dexonline.ro/>
21. <http://www.roaep.ro/legislatie/legislatie-electoralalegeri-parlamentare/>
22. www.misesromania.org,
23. www.transparengy.org

³⁰Simona Bușoi, *Piața politică – paradigme și realități*, Editura ASE, București, 2012, pag., 123